

Особливості перекладу юридичної літератури

Кострюкова Валерія Олександрівна

Студент кафедри іноземної філології

Сумський державний університет

Баранова Світлана Володимирівна

Канд. філол. н., доцент, заступник завідувача кафедри,

заступник декана з методичної роботи

Сумський державний університет

Україна

Постановка проблеми. Активна взаємодія України із країнами світового співтовариства порушила широкий спектр питань, що стосуються міжнародної ділової діяльності. Іноземні та транснаціональні корпорації, а також вітчизняні компанії беруть участь у міжнародних угодах по всьому світу. Із стрімким зростанням міжнародних комерційних операцій та, як наслідок, міжнародних суперечок, проблеми юридичного перекладу набувають життєво важливого значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існують такі підручники з перекладу як В.В.Алімов, В.І.Карабан, або І.М.Кочан. Питання мови та мовленнєвих аспектів юридичного дискурсу ставили предметом наукових робіт.

Мета статті. Дослідити основні труднощі перекладу юридичної літератури та шляхи їх подолання під час перекладу від вихідної до цільової мови.

Різкий розвиток міжнародної діяльності України з іншими країнами та країнами Європи зробив свій внесок в інтеграцію ділової діяльності. Мова перемовин, мова документації, весь обсяг роботи ведеться іноземними мовами, частіше англійською. Як результат виникає низка проблем з приводу побудови, навіть складання, грамотності написання юридичних документів, а також щодо перекладу з англійської на українську або навпаки.

Будь-яка мова – це феномен певної національності людей, точніше їх культури. Щоб почати вивчення певної мови, необхідно зануритись в культуру, свідомість та менталітет народу, а також в його духовність. Деякі дослідники вважають, що мова є «грою», правила якої знають лише учасники цього колективу; а способи її вираження являються соціальною практикою колективу, що обумовлені інтелектуальними та практичними діями. Інші вважають мову потужним пристроєм, таким собі засновником етносу, якій працює через збереження культури, національної самосвідомості та традицій нації.

Будь-який переклад вимагає від перекладача адекватного перекладу, а юридичний переклад вимагає насамперед юридичної грамотності, тому що юрисдикція це завжди про норми, права, закони. Тому при перекладі слід звернути увагу в першу чергу на мовні реалії, безеквівалентну лексику та лінгвістичні розбіжності. Наприклад, в кожній мові наявні певні фрази, які не мають відповідників при перекладі на іншу мову: *ordinances* - місцеві муніципальні постанови, *totalitarian governing* - свавілля.

Також в юридичних текстах присутні давньоанглійські слова, які вже давно вийшли зі вжитку: *cordial, therein, gelid*.

Розглянемо лексичну омонімію, достатньо часте явище, наприклад, загальноновживане слово “*housing*”, перше значення в словнику – «житло», але в юридичному контексті зазначений інший переклад – «житлове забезпечення, з приводу юридичної діяльності»; розповсюджене слово “*benefits*”, перше значення слова «переваги», а вже в юрисдикції спостерігається повністю інший переклад – «відшкодування». В юридичних документах також зустрічаються й суто юридична термінологія *tort* - *делікт* (незначне правопорушення), *remedies* – *відшкодування*, *felonies* – *фелонії* (категорія тяжких злочинів).

Наступна характерна риса юридичного тексту – це модальне дієслово *shall*, яке вживається в значенні обов’язку чи наказу: “*The state courts shall be primarily concerned with cases arising under state law*” – «Суди штату

зобов'язані розглядати переважно справи, що виникають відповідно до законів штату».

Таблиця 1

<p>1. The principal function of the court of appeals is to review cases appealed from trial courts to determine whether the law was correctly interpreted and applied. If the mistakes affect a party's rights, they shall constitute plain (or "prejudicial") error</p>	<p>1. Найважливішою функцією апеляційного суду є перегляд справ, на які було подано апеляцію у судах першої інстанції, та з'ясування того, чи правильно було витлумачено і застосовано закони. Якщо помилки порушують права будь-якої із сторін, то вони зобов'язані вважатися такими, що здатні вплинути на правомірність судового рішення.</p>
--	--

В даному уривку можна виокремити декілька фраз та словосполучень. Наприклад, *plain (or "prejudicial") error* - *судова помилка, яка здатна вплинути на правомірність судового рішення* – дана фраза не має відповідника в українській мові, тому вона підпадає до категорії безеквівалентної лексики. Давньоанглійської лексики даний витяг документу не має, а ось цікаве слово "*party*", яке в даному випадку перекладається як «*сторона (у справі)*», тобто тут спостерігається лексична омонімія. Також наявне модальне дієслово *shall*, яке виконує свою функцію в даному юридичному документі.

Як згадувалося раніше, при перекладі з англійської на українську перед перекладачем виникає багато складностей, що викликані специфікою правових систем обох мов, тому однією з них є відсутність відповідника у мові перекладу [5, с. 22]. Тобто при перекладі, перекладачу не вдається знайти вірний еквівалент і тоді він вдається до наступних методів: перефразування чи описовий метод, заміна контекстуальним аналогом, калькування чи послідовний переклад.

Такий перекладацький прийом, як описовий метод, вживається досить часто. Іншими словами це пояснення слова, яке не має свого перекладу, наприклад: “*transcript of the evidence* “ – «розшифрована стенограма протоколу судового засідання»; “*extraordinary remedies*” – «надзвичайні засоби судового (правового) захисту»; “*rules of superintendence*” – «правила нагляду за процедурою проведення засідань»; “*misdemeanor*” - «місдімінор (незначне правопорушення)».

В словнику можна зустріти декілька варіантів перекладу, тобто декілька відповідників, якими можна користуватися в різних контекстах. Задача перекладача, шляхом підбору, віднайти вірний варіант аналогу за значенням, який найвлучніше б передав значення терміну. Якщо брати до уваги, наприклад, часто вживане в юридичних документах, слово “*guilt*”:

1. Пригнічений стан, викликаний знанням або думкою, що ви зробили щось не так;
2. той факт, що хтось зробив щось незаконне;
3. звинувачення або відповідальність за те, що зробили щось не так або за те, що сталося;
4. “*a guilt trip*” - те, що ви говорите комусь, щоб викликати у них почуття провини;
5. “*to guilt into*” - змусити когось щось зробити, переконавши його, що неправильно цього не робити;
6. “*to be the picture of guilt*” - виглядати надзвичайно винним.

Якщо перекладач зустрічає просто відтворену лексему українською, це може означати лише одне, перед ним наступний метод перекладу – калькування. Цей метод широко розповсюджений, тому можна віднайти сотні таких прикладів: “*criminal penalties*” – «кримінальні покарання», “*public hearing*” – «відкриті слухання», «поділ влади» - “*separation of powers*”, “*state affairs administration*” - «управління державними справами», “*by direct vote*” – «прямим голосуванням».

Так як юридична мова багата на різноманітні власні назви установ, закладів, юридичних та соціальних фірм, тому при перекладі часто застосовується метод транскрибування – прийом, суть якого полягає у передачі не орфографічної, а фонетичної форми слова, наприклад: “*The Revised Code*” – «Рівайдс Коуд»; “*United States Supreme Court*” – «Юнайтід Стейтс Супрім Кот»; “*Member of Parliament*” – «Мембер оф Парламент».

Терміносистема у юридичній галузі англійської та української мов відрізняється значним чином, тому при перекладі слід приділити цьому увагу. Багатокомпонентні терміни – найскладніше завдання під час перекладу. У лінгвістиці виділена певна класифікація багатокомпонентних термінів, перша класифікація поділяється за способом зв'язку:

а) словосполучення, у яких значеннєвий зв'язок між компонентами виражений шляхом примикання, наприклад: «державний суверенітет» - “*state sovereignty*”; «законодавчі органи» - “*legislative bodies*”; «майнове право» - “*property law*”;

б) словосполучення, компоненти яких оформлені граматично за допомогою прийменника або наявності закінчень, наприклад: «право на арешт» - “*powers of arrest*”; «право вето» - “*right to veto*”; «порядок утворення» - “*procedure to establish*”; «поділ влади» - “*division (separation) of power(s)*”.

Наступна класифікація термінів за граматико-лексичним характером, вона має три види. Перший – це терміни-словосполучення, два компонента з яких можна віднайти в словнику, такі терміни є самостійними і можуть вживатися поза контекстом словосполучення, а також зберігати властиве собі значення: «статутне право» - “*statutory law*”, обидва слова є термінами, як “*statute*”, так і “*law*”; «техніка безпеки на виробництві» - “*industrial safety*” = “*industry*” і “*safety*”; «фінансові установи» - “*financial institutions*” = “*finance*” і “*institution*”. Але якщо говорити про контекст словосполучення, то вони також можуть набувати нового значення,

залежно від іншого терміну, що стоїть поруч. Тобто можна зробити певний висновок щодо першої класифікації, по-перше, терміни-словосполучення володіють значеннєвою самостійністю; по-друге, вони схильні до розчленування та виділення компонентів зі словосполучення [9, с. 10].

Щодо другого виду, його можна умовно поділити на три підвиди:

Перший – це юридичний термін + загальноновживана лексика, мається на увазі що словосполучення складається з двох компонентів, один з яких термін, а інший – слово загальноновживаної лексики. Як зазначає Р.Проніна, даний спосіб утворення є найпродуктивнішим, ніж перший;

Другий – це прикметник + термін або загальноновживана лексика. Наприклад: «*надзвичайні засоби судового (правового) захисту*» - “*extraordinary remedies*”; «*цивільні справи*» - “*civil matters*”; «*виключна юрисдикція*» - “*exclusive jurisdiction*”. Перший компонент, прикметник, який відіграє значну роль для певної галузі науки;

Третій – загальноновживана лексика + загальноновживана лексика. Тобто два компоненти разом утворюють термін, але коли вони вживаються окремо один від одного, тоді являють собою термін, стаючи специфічним для певної області значення. Наприклад: “*original party*” – «*перша сторона (у справі)*», перше значення слова “*original*” – це оригінальний, а значення слова “*party*” – вечірка, але в результаті «злиття», словник перекладає даний термін-словосполучення згідно юридичної області значення; “*last resort*” – «*остання інстанція*»; “*intermediate step*” – «*проміжна ланка*» [4, с. 78]. Такий спосіб утворення термінів-словосполучень є без продуктивним і достатньо рідко зустрічається в юридичному контексті.

В юридичній термінології також досить часто зустрічаються терміни-словосполучення, які просто недопустимо перекладати дослівно, хоча в рідній мові досить легко можна знайти їх еквіваленти [4, с. 12]. Тобто окремі компоненти таких термінів повністю відрізняються від компонентів відповідника у рідній мові. Наприклад: «*свавілля*» - “*totalitarian governing*”; “*transcript of the evidence*” – «*розшифрована стенограма*

протоколу судового засідання»; “Associate Justice” – «член (Верховного) суду».

Пропоную наглядно зробити граматично-лексичний аналіз витягу з юридичного тексту у процесі перекладу на українську. Зразком слугуватимуть статті по судочинству, які насичені цілковито юридичною термінологією.

Таблиця 2

<p>Article 7</p> <p>The Ohio Rules of Civil Procedure provide that a lawsuit is started by filing a written pleading called a complaint with the proper court.</p> <p>“Monetary jurisdiction” is the minimum or maximum dollar limit on civil cases that a particular court can handle.</p> <p>“Territorial jurisdiction” is the geographic extent of a court’s power.</p>	<p>Стаття 7</p> <p>Норми розгляду цивільних справ у штаті Огайо визначають, що судова справа розпочинається з подання заяви, яка називається позовною заявою, до відповідного суду.</p> <p>“Грошова юрисдикція” – це той мінімум або максимум грошової суми позовів у цивільній справі, яку може розглядати суд.</p> <p>“Територіальна юрисдикція” – це географічні межі поширення повноважень суду.</p>
--	--

Звернемо увагу, що в даній статті переважають наступні класифікації термінів:

1. Adjective + Noun – *territorial jurisdiction, civil cases, proper court, geographic extent*. Ці терміни перекладаються відповідно - прикметник + іменник, тобто приналежність до частин мови зберігається.

2. Noun1 + Noun2 – *court system, procedure rules, delivery complaint*. В даному випадку іменник *court* виступає в даному випадку прикметником – судова система. Тобто відповідник Noun1 – прикметник.

Всі представлені вище терміни є чисто юридичними, ті, що вживаються в юридичній термінології [4, с. 44]. Наприклад, дієслово *to*

handle може стати причиною неадекватного перекладу, тому що його перше значення в словнику – *вирішувати (проблему)*, а в юридичному контексті – *розглядати (справу)*.

Щодо власних назв: *The Ohio Rules of Civil Procedure - Норми розгляду цивільних справ у штаті Огайо*.

Розглянемо також досить цікавий випадок “*a written pleading*” – «*позовна заява*». *Pleading* – іменник, тобто це похідне від неперехідного дієслова *to plead*. *Written* – це минула форма (*Past Participle*) від дієслова *to write*. Таким чином, переклад також міг бути неадекватним, тому що недостатньо звертати увагу лише на частину мови, знаючи при цьому певні підказки у вигляді суфіксів або префіксів; чи лише на переклад в словнику, частіше на найперше у ньому значення. Перекладач звертає увагу на текст у цілому, при цьому не повинен забувати про екстралінгвістичні фактори. Що також впливають на переклад.

Як констатовалося вище, юридичний контекст багатий на старовживані слова, слово “*hereunder*”, але в даному уривку воно модернізувалося і в сучасній обробці ми маємо ось таке словосполучення – “*set forth hereunder*”, в перекладі на українську – *зазначено нижче або нижче наведена інформація*. Така лексика, звісно, викликає труднощі під час перекладу, адже в українській мові є співзвучні відповідники, з якими легко сплутати такі слова.

Підсумовуючи, можна сказати, що при перекладі слід звертати увагу на кожну дрібничку, багато нюансів зустрічається на шляху перекладача. Це все пов’язано з культурними розбіжностями, специфікою юридичної мови, екстралінгвістичними факторами, різницею в юрисдикції обох систем країн. Тому дана теми буде актуально ще багато років.

Аналізуючи англійські та українські юридичні терміни, можна зробити висновок, що представлення іноземного терміна українською мовою переважно залежить від цілого ряду факторів. Насамперед, ця залежність з’являється і посилюється з підвищенням рівня спеціалізації

перекладної лексичної одиниці. Роль перекладача полягає в тому, щоб знайти фіксований еквівалент у словнику, щоб досягти ідеальної кореляції. Загальні юридичні терміни переважно використовуються в усіх галузях права і позначають загальні поняття. Переклад цієї категорії слів уніфікований; транскодування (транслітерація або транскрипція, або обидва) зазвичай використовується для передачі поняття. У той же час синтаксична структура є ключовою в перекладі, коли ми аналізуємо багатокомпонентні юридичні терміни. Цей факт пояснюється відсутністю цих лексичних елементів в єдиній системі юридичної термінології. Процедура перекладу нових елементів така: аналіз існуючих словосполучення, порівняння синтаксичних типів, дослівний переклад (розрахунок) з урахуванням синтаксису вихідної мови. Описовий переклад, обчислення, додавання слів, модуляція та транспозиція слів – це трансформації перекладача, які використовуються в перекладі юридичного тексту.

Список літератури:

1. Алімов В.В. Юридичний переклад. Практичний курс. Англійська мова. Вид. 2-ге. М.: Едіторіал УРСС, 2004, 160 с.
2. Бєлова А.Д. Аргументативний дискурс у зіставному аспекті Праці Міжнар. конф. «Проблеми зіставної семантики». К.: КДЛУ, 1997, 340 с.
3. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. Спеціальність 1 "українська мова" , Київ, 2004, 20 с.
4. Власенко М.С. Комунікативно-прагматичний аспект англійського законодавчого тексту: Дисю, канд. філол. Наук. КНУ імені Т. Шевченка, 2001, 246 с.
5. Дерді Е.Т. Структурні та семантичні особливості англійських юридичних термінів-складних слів. Мовні і концептуальні картини світу. – К.: КНУ імені Т.Шевченка, 2001, 47 с.
6. Зайцев Ю.А. Автентичність правового тексту та проблеми його термінологічно-мовного оформлення. Українське право, 1997, 110 с.

7. Зарума-Панських О.Р. Лексико-семантичні особливості текстів міжнародних договорів: навч. посібник: Дис., канд. філол. Наук, 1999, 149 с.

8. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В'ячеслав Іванович Кара- бан. Вінниця, Нова книга, 2004, 57 с.

9. Коваль А.П. Ділове спілкування: Навч. посібник. Усне ділове спілкування. Письмове ділове спілкування, Либідь, 1992, 280 с.

Кострюкова В.О., Баранова С.В. Особливості перекладу юридичної літератури. *The current state of development of world science: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 2), December 10, 2021. Lisbon, Portuguese Republic : European Scientific Platform, 2021. С. 17-21. DOI: 10.36074/scientia-10.12.2021*